

JUOKAS PRO AŠARAS

Tai, kad lietuviai moka juoktis ir jų humoro jausmas, o ne taurus liūdesys yra nacionalinė vertybė, neretai paliudija ir politinės peripetijos. Štai gražiai ir gausiai iškritus pirmajam sniegui, „Facebooke“ „Dviračio žinios“ pašmaikštavo: bus iš ko nulipdyti kultūros ministrą.

Žinoma, nežinantis konteksto žmogus ne kažin ką supras. Bet žinantysis gardžiai nusijuoks. Ir galbūt būtent šitas juokas, o ne graudūs verksmai ir rypavimai turėtų aidėti į valdžią atėjusių politikų ausyse. Prie verksmų jie įprato – visada kuriai nors liaudies daliai gyvenimas buvo negeras, ir jie su ta liaudies dalimi, ypač prieš rinkimus, linę pavirkauti – bet kaip jie priprastų prie juoko? O dabartinė politinė padėtis yra tokia, kad juoko reikia imtis kaip ginklo. Jeigu puse mokslis verslininkas, politikas ir įtariamasis teismo byloje atvirai tyčiojasi iš valstybės ir jos žmonių, tai mes turėtume sėdėti rankas sudėję ir ašaras braukti? Ar tai neišsemia mūsų kantrybės? O juk teko matyti, kaip tam ponui nepatinka, kai kas nors iš jo pasišaipo, oi kaip nepatinka. Tai gal suteikime jam daugiau tokių progų?

Vienas protingas žurnalistas (tokių dabar mažuma) parašė, kad tik labai nekenčiantys savo Tėvynės ir joje laimingai gyvenančių darbščių ir gabių žmonių galėjo balsuoti už tas partijas, kurios dabar atėjo į valdžią. Atėjusios partijos tryško džiaugsmu ir triumfu. Gyrėsi ir džiaugėsi rinkėjų – liaudies – palaikymu, pamiršdamos kitus, balsavusius priešingai, o jų dalis ne ką mažesnė, gal netgi didesnė. Šypsenos sklido į visas puses, bet jos buvo tokios panašios į grimasas, kai skauda dantis, kad niekaip neatsikračiau jausmo, jog tų partijų atstovai patys netiki tuo, ką sako. Betgi nuolatinė demagogija tapo tokia norma, ir ji tokia ryški, kad Lietuva vis turi progą nusikvatoti: tai paskirtasis premjeras kokią nesąmonę lepteli (kad ir apie mažąją atominę reaktorių Elektrėnuose), tai Uspaskichas, kalbėdamas apie dešimtis didžios kompetencijos Darbo partijos kandidatų į ministrus, kokį bulvarinio renginio dalyvį į kultūros ministrus pasiūlo...

Kas čia dabar vyksta? – turėtų paklausti mąstantis žmogus. Gal paskutinis senosios nomenklatūros pasispardymas? Gal ji norėtų išeit su trenksmu, išsimindama visai tautai?.. Kas gi berinks tuos vargšus po gerų dešimties metų, o gal ir tiek neprireiks – juk senieji rinkėjai pamažu miršta, ypač tie, kurie savo balsą už butelį paroduoda. Tie, kurie, pasak protingojo žurnalisto, nekenčia miesto ir miestiečių, o po eilinio „bambalio“ pradeda isteriškai šaukt – tai kaip dabar mums gyvent!.. Aha, sako žurnalistas, taigi, kaip gyvent, kai nebėra nei kolūkio pirmininko, nei brigadininko, kuris įsakydavo, kur eit ir ką padaryt. Žodžiu, nebėra baudžiatvės, bet baudžiauninkas tuo nepatenkintas ir verkia, jos ilgėdamasis.

Gal ir ne veltui Šventajame Rašte parašyta, kad kol neišmirs vergų karta, tol pažadėtoji žemė ir liks pažadėtąja. Bet jeigu toji karta yra nemirtinga? Jeigu ji keliauja su laisvaisiais iš vieno amžiaus į kitą?..

Galima būtų nusijuokti. Bet nekyla noras. Nebent – nusišypsoti pro ašarą. Šiaip ar taip, skausmas ir džiaugsmas yra neišskiriami ir vienas kitą papildantys.

Barbora Pelėdaitė

PAUKŠČIAI VIRŠ JŪROS

Juodu trikampiu,
juodu trikampiu
Raudonam vakaro danguje.

O mes pasiliekam.
Laukti.
Mūsų sparnai šimtąkart
budelių ir pranašų nukirsti.
Mes jau seniai įpratome
patys sau susikurti ugnį.
Mes jau seniai įpratome
žiūrėti pro apledėjusį stiklą
Ir naktį per pūgą supti
žiemkenčių sužaliavusį lauką...
Kažkas juk turi likti.
Prie smilgų ir eglių
Ir sausųjų speigė –
kad židinyne neužgestų...
Kad būtų kas pasitinka paukščius...

Juodu trikampiu,
juodu trikampiu
Raudonam vakaro danguje.

Janina Degutytė

Kitame numeryje:

- Stasys Goštautas. Užrašai iš Bostono
- Pokalbis su Mokslo premijos laureatu R. Kriaučiūnu
- Aldona Žemaitytė. Apie daiktų esmę

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Barbora Pelėdaitė. Juokas pro ašaras
- 2-as psl. S. Abromavičius. Gydytoja rašo knygą
- 3-as psl. „Draugo“ skaitytojų kūryba
- 4-as psl. L. Vasiliauskaitė-Rožukienė. Menų sintezės atstovė
- 5-as psl. Pokalbis su dailininke Virginija Kirveliėne
- 6-as psl. „Kokia laimė, kad gali išeiti į sceną“
- 7-as psl. D. Petrauskaitė. Išeivijos archyvai – Lietuvos mokslininkams
- 8-as psl. Kultūros kronika

Gydytoja rašo knygą

Stanislovas Abromavičius

Šiuo metu Vilniuje gyvenanti gydytoja Sigita Narbutaitė-Lipovienė rašo knygą apie Lietuvoje garsią partizanų motiną Oną Katliorienę: pokario kovose žuvo penki jos sūnūs, o vyras Boleslovas, sūnus Teodoras (1917–1994) ir dukra Apolonija (1915–2003) kalėjo sovietiniuose lageriuose.

„Labai dažnai prisimindavau Katliorius, – šiandien sako Sigita. – Atsikūrus Nepriklausomybei, ieškojau žinių apie juos. Amerikos lietuvių leidžiamame laikraštyje „Draugas“ radau Kazimiero Burdulio straipsnį, kuriame parašyta, jog 2005 metais Didžiosios kovos apygardos partizanų parke pastatytas paminklas penkiems broliams partizans Katlioriams. Labai apsidžiaugiau, kad pagerbti tie taurūs Lietuvos sūnūs. Ir štai mano klasės draugė Regina Vasiliauskaitė-Česnienė pakvietė mane į ukmergiškių susitikimą Vilniuje, Karininkų ramovėje. Ten turėjo dainuoti Reginos an-

samblis. Atvykusi ėmiau vartyti Ukmergės kraštiečių leidinį „Eskizai“. Su didžiausiu įdomumu perskaičiau „Eskizuose“ Stanislovo Abromavičiaus straipsnį „Partizanų motinos“. Tokia buvo pradžia...”

Tai ne pirmasis moters darbas: 2003 metais Sigita išleido atsiminimų knygą „Gyvenimas Liepų alėjoje“, kurioje pasakojama apie garsų Lietuvos gydytoją Kazį Mikalauską, jo šeimą ir giminę. Taip jau lėmė likimas, kad šioje šeimoje tada buvo prisiglaudusi ir pati Sigita su broliu Sauliumi, ir Ona Katliorienė su dukromis. Monsinjoro Alfonso Svarinsko, prof. Aldonos Voverienės paskatinta, Sigita renka medžiagą apie Katliorių šeimą. Pavyko susitikti su Zarasų rajone gyvenančia Aldona Katlioryte, jos anūke vilniete Virgilija Gregorauskiene bei Nikodemo Katlioriaus anūku Robertu.

Didžiosios Kovos apygardos partizanų parke Kadrėnų kaime, Ukmergės rajone, 2009 metais mons. Alfonso Svarinsko pastangomis pastatytas paminklinis akmuo Lietuvos Motinoms, už Tėvynės Laisvę paaukojusioms savo vaikus. Yra akmuo ir Katliorių šeimai: motinai Onai Budnikaitei-Katliorienei (1891–1966) iš Aukštuolių kaimo (dabar – Taujėnų seniūnija, Ukmergės rajonas), kuri su vyru Boleslovu, gimusiu 1890 metais, augino dešimt vaikų. Penki jų žuvo pokario kovose, priklausė Vyčio apygardos Šarūno būriui: Nikodemus (1913–1944), Apolinaras-Mindaugas (1920–1947), Saturninas-Girgaudas (1923–1947), Valentinas-Montvila (1925–1948), Everistas-Vaidyla (1927–1950). Nikodemus pokario metu jau buvo vedęs ir augino tris vaikus. Teodoras-Sidabras buvo sužeistas granata, slapstėsi, bet atpažintas ir 1953 metais areštuotas, nuteistas. Pats Boleslovas Katliorius už vaikų veiklą 1945 metais buvo suimtas ir įkalintas Ukmergės kalėjime, vėliau išvežtas į lagerius Sibire. Genovaitė, gimusi 1930 metais, ir Apolonija tuo metu slapstėsi dažniausiai atskirai, o Felicija-Salomėja, gimusi 1933 metais, ir Aldona, gimusi 1934 metais – su motina. Beje, Ona pokaryje neteko ir dviejų brolių partizanų Budnikų...

Partizanas Everistas Katliorius.

Katliorių šeima prie savo sodybos Aukštuolių kaime.

Ona Katliorienė, 1954

Sako, su plyštančia širdimi žmonės stebėdavo Oną Katliorienę, Ukmergės vienuolyno bažnyčioje keliais einančią aplink altorių... tarsi jos būtų kaltė, kad okupantas žudo Lietuvos žmones. Čia, matyt, ją pastebėjo jos kraštiečiai gydytojas Kazys Mikalauskas, kilęs nuo Vidugirio, Ukmergės apskrities, bei jo žmona panevėžietė Elzė, buvusi prof. Tado Ivanausko studentė, ir pakvietė prisiglausti. Tuo metu Mikalauskai augino sūnų Kaziuką, kuris dažnai gydėsi sanatorijose. Šeimoje, kaip jau minėjome, gyveno ir Elzės sesers Kotrynos vaikai Saulius ir Sigita. Sigita mena, kad Kazį Mikalauską jie vadino Dėdužiu, tetą Elzė – Tiute. Čia glaudėsi ir Elzė bei Kotryną išauginusi jų teta Konstancija Šlikaitė, vadinama Tetulyte. Tad dideliame Mikalauskų name jau gyveno šešiese, neskaitant trijų ar net keturių burnų, kai ten su dukterimis kurį laiką glaudėsi Ona Katliorienė.

Sauliaus ir Sigitos tėvelis buvo Lietuvos kariuomenės karininkas Balys Narbutas, karo pabaigoje pasitraukęs į Vakarus. Likusi Kaune viena, mokytoja Kotryna Narbutienė buvo tardoma, sekama. Tad kartą ji ir paprašė Ukmergėje gyvenusią seserį Elzė Mikalauskiene vaikų priglausti. Jų didelį namą koridorius tarsi skyrė į dvi dalis. Vienoje buvo gydytojo kabinetas, kitoje – virtuvė, pagalbinėse patalpose gyveno Tetulytė. Šalia jos ir apgyvendino besislapstančią Oną Katliorienę su dukrelėmis. Tai vyko apie 1948–1950 metus.

Kapitonas Balys Narbutas – Lietuvos kariuomenės karininkas, patriotas. 1941 metų vasarą tapo 5-ojo bataliono (dar vadinamo apsaugos batalionu) 2-osios kuopos vadu. 1944 metais buvo priverstas pasitraukti į Vakarus. Likusi viena Kaune, „Aušros“ gimnazijos matematikos mokytoja Kotryna buvo persekiojama, kviečiama į saugumą, tardoma. Vaikai likdavo vieni: Sigitai tebuvo treji metukai. Tad moteris ir ieškojo pagalbos pas seserį Elzė Ukmergėje. Deja, jau 1950 metais Kotryna netikėtai mirė... Vyras atsidūrė Amerikoje.

Tuo metu savo namuose K. Mikalauskas vertėsi privačia gydytojo praktika. Sako, ligoniai atvykdavę net nuo Šešuolių, Lyduokių, Pabaisko, Troškūnų, Deltuvos. Jie atveždavo kiaušinių, sviesto, sūrį, lašinių, mat Kazimieras už savo paslaugą pinigų neimdavo. Tad maisto užteko visiems. Sako, tiems, kuriems nereikėjo vaistų, o buvo sutrikę nervai, gydytojas recepte užrašydavo: „Aqua cranus“ ar „Agua distillata“. Tai yra vanduo iš krano ar distiliuotas vanduo. Vaistininkas buvo perspėtas rimtai rekomenduoti naudoti išrašytus „vaisčius“, nurodyti, po kiek lašų ir kada juos vartoti. Tai dažnai ligoniui padėdavo.

Kazys Mikalauskas apsigyveno Ukmergėje 1918 metais, kai su tėvais grįžo iš Latvijos. 1928 metais baigė Ukmergės gimnaziją ir įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą. 1934 metais pradėjo dirbti Ukmergėje I Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino pėstininkų pulke gydytoju. Po dvejų metų gavo Sveikatos departamento leidimą verstis medicinos praktika. 1939 metais buvo perkeltas dirbti į II pėstininkų pulką Kaune. Lietuvai atgavus Vilnių, gydytojas su pulku persikėlė į sostinę, vėliau grįžo į Ukmergę. Yra žinoma, kad jis kažkiek kalėjo Podolske. K. Mikalauskas kurį laiką buvo vienintelis gydytojas Ukmergėje. Teko dirbti terapeutu, chirurgu, akušeriu, pediatru... Vėliau dirbo Ukmergės ligoninės vidaus ligų skyriaus vedėju, keturis dešimtmečius buvo vyriausiojo gydytojo pavaduotojas gydymo reikalams. Palaidotas Ukmergės Dukstynos kapinėse.

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

Šiandien Vilniuje gyvenanti Sigita Narbutaitė-Lipovienė prisimena tuos laikus.

„Pokaryje, kai tetos namuose Ukmergėje kurį laiką slapstėsi Katliorių šeima, juos persekiojo saugumas dėl išėjusių į mišką vaikų. Ilgiausiai gyveno vyriausioji duktė Paliutė (Apolonija). Ji padėdavo mums namų ruošoje. Vėliau Paliutė buvo suimta, kalėjo. Labai džiaugiausi, kai ji man iš kalėjimo atsiuntė gražią nosinaitę, puoštą adata nertais nėriniais. Po kalėjimo ji sugrįžo į Ukmergę, lankydavo Tetulytės kapą. Kita duktė Felė (Felicija-Salomėja) mokėjo megzti. Ji buvo graži, skaistaus veido, apvaloka. Labai įdomu man būdavo žiūrėti, kaip dailiai ji mezga, kaip nuostabiai derina spalvas ir raštus. Iš jos daug ko išmokau. Dar pas mus ateidavo jauniausioji Katliorių duktė Aldutė, gal penkiolikos metų mergaitė. Man tuomet buvo septyneri, tai tapo lyg vyresne mano drauge, iš kurios gaudavau naudingų patarimų. Trumpam atvykdavo Genutė, bet ji man neišsiminė.

Mama Ona Katliorienė buvo graži moteris, su kančios pažymėtu veidu. Tada keturi jos sūnūs jau buvo žuvę, vienas pasikeitęs pavardę kažkur slapstėsi, o jauniausias Everistas nuo aštuoniolikos taip pat buvo išėjęs į mišką. Kartą Kauno gatve jis vežė mus vežimu. Po to jis vėl išėjo į mišką, bet greitai žuvo. Toks buvo mano pats artimiausias pabendravimas su partizanų. Liko šiltas, o kartu ir tragiškas jausmas. Labai gailėjomės mamos Katliorienės... Kartais sutemus pas Tetulytę ateidavo barzdotas vyras Lingė. Abu trumpai pasikalbėdavo, ir jis išeidavo. Ant aukšto kurį laiką slapstėsi toks Česnulevičius. Ten buvo likę kai kurie partizanų daiktai. Į šiuos dalykus Dėdužis nesikišo. Po daugelio metų sužinojome, kad jis partizanus gydė.

Prie Katlioriųčių buvome pripratę, tai lyg mūsų šeimos nariai. Žinoma, artimiausiai bendraudavau su Aldute. Tai buvo gera mano draugė. Su ja aptardavau savo vaikiškas ir paaugliškas problemas. Nors buvo sunkus laikas, bet namuose nuotaika neblogo: buvo įdomu bendrauti su įvairiais žmonėmis. Katliorytės gražiai dainuodavo... Taip manyje atsirado patriotiškumo jausmas, kuris padėjo susigaudyti ir susiorientuoti gyvenimiškose aplinkybėse. Kai dabar pagalvoju, kiek teko Katliorių šeimai pergyventi: prarado namus, nuolat klajojo po svetimus žmones, vienas po kito žuvo broliai, bet galbūt motinos įtakoje visa tai priimdavo ramiai...”

1953 metais Ona Katliorienė su dukromis grįžo į savo namus. Po kurio laiko sugrįžo iš lagerių ir Boleslovas. Sūnūs jau buvo žuvę... Motina nenorėjo užuojautos dėl vaikų žūčių, sakydama, kad tai ne mirtys, o prasmingos aukos už Tėvynės laisvę. Boleslovas mirė 1960 metais, Ona – 1966 metais, Salomėja-Felicija – 1977 metais, Apolonija – 2003 metais. Vienintelis iš sūnų likęs gyvas Teodoras po kalinimo buvo išleistas be teisės gyventi Pabaltijyje, vis dėlto buvo apsigyvenęs Latvijoje, Dobilėje, vėliau gyveno Joniškėlyje, sukūrė šeimą, su žmona Zuzana užaugino tris vaikus. Mirė 2001 metais. □

„Draugo“ skaitytojų kūryba

Nijolė Kavaliauskaitė-Hunter

KURŠENŲ SAKMĖS

Sakmė apie malūno kalną

Kadaise būta triukšmo ant to kalno. Pasak aplinkui gyvenusių žmonių, naktimis velniai bildėję. Lyg kažką malę, girnos sukęsi kaip pašėlusios. Nė vienas nosies iškišti nebandęs, bijoję būti sumalti į miltus ir velnių žmonių lyg blynai iškepti. Kalbėję, kad iš kažkur parsigabenę daug nusidėjusių sielų, naktimis jas malė, o rytmečiui išaušus, malūnas išnykdavęs. Nė vienos paliktos pėdos niekas negalėję išžiūrėti. Žiemos dienomis vaikai su rogutėmis lėkė žemyn. Betgi sakė, kad labai nelygus kalnas buvęs, dažnas grįždavo su mėlyne po akimi.

Atsibodo žmonėms kentėti, jie nusprendė malūną pasistatyti. Ne velnių, bet žmonių. Geriems darbams nuveikti. Kilusi vėtra, tačiau žmonių ketinimo nesustabdžiusi. Išdygęs malūnas suko girnas kaip pašėlęs, daugelį duona aprūpinęs, neleides nepriteklių pajusti. Atėjo ir jam laikas pasenti. Jam pasenus ir kalnas sunyko. Beliko gumburėlis, kuris siejasi su netoliese esančiomis Kuršėnų kapinaitėmis.

Sakmė apie Ventą

Kadaise Ventos būta plačios ir gilios. Kad pasiektum kitą krantą, reikėdavo ilgai irtis. Nebuvo tokio liepto, kuris ją peržengtų. Vandens joje buvo lyg tikroje jūroje. Nes

į ją jis liejosi iš latviškų kraštų. Pievos metų metus ilsėjosi po vandeniu, nesitikėdamos vieną dieną sužaliuoti.

Gyveno brolis ir sesuo. Sesuo – geraširdė, bet broliene pikta. Negero būdo moteriškė, aplinkiniai įtarė ją su velniu susidėjus, jam aukas atnašavus, trauktines iš džiovintų žolių darius. Ji nemėgo gerų žmonių, tik save kaip pavyzdį visiems laikė. Sykį ji sumanė klastą – nuskandinti vyro seserėlę. Uždavė, žavėjo tą kvailį ir prisakė: nusivedus prie plačių krantų, paskandinti ir pagalbos nesuteikti. Tas taip ir padarė. Ankstų rytmetį išplaukęs, žadėjo mirusios motinos veidą ant ežero dugno besiilsintį parodyti. Sesuo, mirusios motinos gedėdama, patikėjo juo ir išplaukė. Betgi besidairydama įkrito. Jėgos išseko ir kūnas apsunko. Gailiu balsu brolių šaukė, bet neprisišaukė. Supyko vanduo dėl tokio brolio elgesio ir išplaukė tolyn, kur su žmonėmis gražiai elgiamasi. Išseko Venta nuo sesers ašarų. Paniuro ir tapo tyli.

Antanėlis

Kažkada gyvenęs Kuršėnuose Antanėlis. Kiekvieno amžiaus žmogus jį pažinojo, tik kažkodėl piktai kalbindavo, skaudino jo širdį. Nepyko žmogelis, tik susirietęs ašarą nubraukdavo, nesuprasdamas, už ką tokį likimo kryžių nešąs. Tarsi niekam blogo nelinkėjęs, tačiau pats daug patyręs. Jo amžiaus niekas negalėjęs išpėti ir niekas jo tėvų nebuvo matęs. Kur jis glaudėsi, ką jis darė, niekas nežinojo. Staiga išniręs, tolyn nušlepsėdavo. Kaip visuomet, nuplyšusiais rūbais ir nereiklus sau. Atsirado žmogus, kuris vieną kartą tiesą apie jį pasakė:

– Neskriauskit jo, tai Dievo tarnas, einąs per žmones. Matuodamas, kiek žmogaus žmoguje dar yra likę. □

Lionginas Paūsis

ŽIEMOS LAIŠKAS PAVASARIUI

Žali pavasario laišakai, žalia spalva, kurios nemato šunys, tiktai užuodžia, nes parašyta kraujo raidėm – juodoji žaluma, jinai visa iš žemės, iš kaulų, virtusių anglim, grafitais ir kreida.

Raudonos raidės – geležies ir sieros kvapo, teisybės manifestai dvelkia pragaru, kokios spalvos bebūtų.

Geltonos – aukso dulkės, gyvsidabrio rutuliukai, padirbiniai ir paaukuotas žalvaris – pro trapų lukštą veržiasi nuodinga žaluma. Nuodai, pavirtę saule, nudgina mums odą, ji šnabžda kaip sausa žolė.

Rusva ir smėlio, kalnagūbrių ir dykumų, uolynų ir besislepiančių pelkių – tai besiblaškančio vandens kelionė, jo pėdsakai, išnykstantys ir atsirandantys, kaip abejonė amžina.

Ir juoda, būtinai dar juoda – tai sparnas angelo, kuriuo jis apsigaubia, kad jo trapias ir švytinčio kaip šaltas jonvabalis kūno nežeistų šitos sodrios, ryškios spalvos.

Žali pavasario laišakai, pavasario laiškų dėžutė, laišakai keliauja šiapus ir anapus, ir paštininko pėdų įspaudai – kaip begalybės aštuoniukės. Todėl ir negali žinot, kuria kryptim jis laiškus nunešė, kas juos skaitys ir kas, sapne ištaręs tavo vardą, taip atsakys tau. □

Dijana Apalianskienė

LAUKIMAS

Liejasi mano dienos
ilgam laukime –
praeities ir ateities –
išeina pasaulin kiti,
tapę kažkuo ir kažko nusipelnę,
mano rytmečiai tampa saulėlydžiais
vienadieniais
kartotais laike,
kad vėl apsisiautus belaike erdve
kantriai laukčiau savosios dalies.

Menų sintezės atstovė Giedrė Bulotaitė-Jurkūnienė:

„Kas gali nuspręsti už menininką – rašyti, dainuoti, piešti ar vaidinti?..

Mėgindami – pažįstame save ir pasaulį. Menas (ir žmoniškumas) yra daugiau negu profesija“

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

„*Hotel Europa City Vilnius*“ viešbutyje (kurio visi holo aukštai apšviesti iš viršaus ir tinka parodoms) šiemet jau antrąkart rodoma vis kita Giedrės Bulotaitės-Jurkūnienės paroda.

Jos kūrybos gerbėjus ir bičiulius su autorės poezijos ir dailės pasauliu supažindino dailėtyrininkas vitražistas Liudvikas Pocius. Prasitarė, kad Giedrė stebina galimybėmis nuolat atsinaujinti: „Galėjo pasirinkti gamtos mokslus, *nučiuožė* į plakatą (kelis šimtus padarė), intensyviai dirbo akvarelės srityje, kai pasiekė ten aukštumų, ėmėsi temperos technikos. Sukurtas ciklas „Sakraliniai peizažai“. 2007 m. pakvietė į tapybos 27 darbų parodą. Tai vyko Medalių galerijoje (dabartinė Šv. Jono gatvė). 74 jos paveiksai – Jono Miltinio dramos teatre“. Iš pirmo žvilgsnio darbai atrodo kaip abstrakti dekoratyvinė tapyba, betgi šių dienų modernioji tapyba susieta su džiazu. Giedrė tapydama irgi girdi muziką (bet tai kitas, būsimasis jos kūrybos etapas). Paveikslams atradimai suteikia naują turinį. Kiek daug čia spalvinių ir meninės formos atradimų. Kažkada Švažas irgi užpildė naują turinį... Pasak L. Pociaus, „paveikslų kalbėjimas ateina iš tylos, ramybės, prislopintos šviesos, todėl turi tiek paslapties ir žavesio“.

Pagrindinė spalva – melsvai žalia, netgi taip nutapyta naktis, tiksliau, obelis naktį su katės akimis. Beje, kiekvienas Giedrės paveikslas nėra jau toks abstraktus, o yra konkretus, nes turi savo istoriją: pvz., konkrečių dviejų žmonių susitikimas. „Esu realistė, tapau jausmus, pokalbius“, – sako Giedrė.

Norint įeiti į jos tapybos pasaulį, vertėtų susipažinti su Giedrės poezija ar lakoniškai susieti su filosofija – tai būtų tik įžanginis laiptelis...Anot L. Pociaus, „...gidu į Giedrės vaizdų pasaulį gali pasitarnauti jos poezija – lakoniška, metaforiška, prisodrinta nuotaikų jausmų ir būsenų kaitos“.

Išleistos devynios poezijos knygos. Vakaro metu buvo pristatyta naujausioji – prozos knygelė vaikams „Girios glūdumoj“, su autorės fotonuotraukomis konkrečioje menininkės užuovėjoje – Labanoro sodyboje, kur tarp smilgų priartintas dobiliukas, žemuogės, išryškėjusios pievoje, girios ar kūdros gyventojai, ryškūs, realūs knygelės veikėjai su tikrais vardais. Giedrė sako, kad ten jai gera susilieti su gamta, ten ji jaučia visišką pilnatvę.

Giedrė Bulotaitė-Jurkūnienė prie savo paveikslo „Obelis naktį“

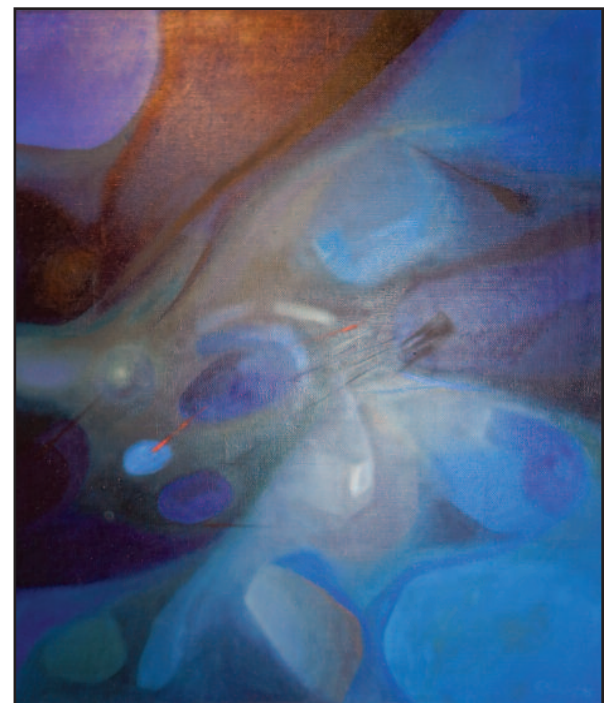
Kažkada (per anksti) buvo skelbiama apie portreto, kaip žanro, pabaigą. Tačiau jis nėra vien vizualinė forma. Menininkas prideda savo, pateikia sukilnintoj formoj. Daugeliui parodos lankytojų patiko devyniasdešimtmetės Vincento Kuprio anytos Aleksandros portretas, kur išskirtinės konstruktyviai nutapytos senolės vaškinės rankos (pvz., egiptiečiai nevaizdavo žmogaus figūros be jo rankų; arba: atimkite iš Madonos rankas – jos nebeliks). „Portretus kartais tapau, nes moku paišyti (piešiu ne tik abstrakcijas)“, – sako Giedrė. Jos įtaigūs portretai – tai puikiai valdomas piešinys, santūrios spalvos, minkšta šviesokaita, apgalvota kompozicija, inspiruota intelektualinės pagavos ir psichologinės išvalgos.

Iš kur tas polėkis eilėmis ir paveikslais pakilti virš žemės į debesėlius? Giedrė gimė prieškarinio lakūno Stasio Bulotos (kuris dirbo su aviakonstruktoriumi, Lietuvos karo aviacijos vadu Antanu Gustaičiu ir jo *Ambo – akronimas Antanas Nori Būti Ore*) šeimoje.

Vakaro metu buvo prisiminti ir kiti menų sintezės atstovai: pvz., Salomėja Nėris, Leonardas Gutauskas, Aldona Gustas, Daiva Molytė, Emilija Šulinskienė...

Buvo išsakyta mintis, kad tie, kurie nesireklamuoja „Žmonėse“, ir yra tikrasis elitas, o Giedrė pagal jos įvairialypę veiklą galima būtų pavadinti meno olimpiados daugiakovės čempione.

1972 m. ji baigė Vilniaus dailės institutą (dabar – Dailės akademija), 1969–2009 m. surengė

G. Bulotaitė-Jurkūnienė. „Meditacija“.

per 130 personalinių parodų (Lietuvos dailininkų sąjungos narė nuo 1978 m.). 1966 m. įkūrė VDI judesio teatrą ir iki 1974 m. buvo jo režisierė. 1974–1976 m. dirbo menine redaktore „Šeimos“ žurnale, 1975–1985 m. dėstytojavo VISI Dailės katedroje, 1977–1987 m. dalyvavo archeologinėje ekspedicijoje Kryme. 1981–1985 m. dėstė judesio pamokas Vilniaus Moksleivių teatre. 1993 m. įkūrė Vilniaus menininkų „Plekšnės“ klubą, kurio židinį kursto iki šiol ir yra jo prezidentė. Ten menininkai, pvz., poetai, pradeda tapyti, susitelkę rengia parodas, plenerus, leidžia knygeles, tapybos, grafikos, plakatų parodų katalogus. Giedrė Bulotaitė-Jurkūnienė šiemet pavasarį Neringos istorijos muziejuje eksponavo 1 mm portretą.

Pamečiui arba kas antrus metus išleistas poezijos knygos: „Būtadieniai“, „Esatis“, „Miražai“, „Išsitarimai“ (Pamario literatūrinio rudens poezijos nominacija 2005 m.), „Inkliuzai“, poezijos rinktinė „Smilgų bėgimai“, poezijos rinktinė „Prasilenkimai“, „Realybės riba“, „Tirpstantis laikas“. Minėtą prozos knygelę vaikams „Girios glūdumoj“ šiemet nominuota Pamario krašto literatūrinio rudens Vaikų ir jaunimo literatūros premijai.

Parodos atidaryme dalyvavo ir kalbėjo Gedimino technikos universiteto architektūros fakulteto profesorius Jurgis Vanagas, kurio portretą Giedrė nutapė, taip pat jos buvęs dėstytojas filosofas Gytis Vaitkūnas, Lietuvos bajorų sąjungos atstovas, „Plekšnės“ klubo nariai menininkai, bičiuliai, artimieji. □

G. Bulotaitės-Jurkūnienės sukurti portretai

Laiko ženklai V. K. Jonyno kūrinių kaimynystėje

Rudens paletei pasidabinus ochros atspalviais, į Druskininkų V. K. Jonyno galeriją atkeliavo Virginijos Kirvelienės tekstilės paroda „Po atspaudo ženklų“. Iš pirmo žvilgsnio atrodė, jog iš Kudirkos Naumiesčio kilusiai dailininkei lyg ir turėtų būti artimesnis Sūduvos kraštas, tačiau netrukus sužinome, kad tokių parodų prie savo gimtinės slenksčio tekstilininkė jau yra surengusi ne vieną ir ne dvi, kad darbai, peržengę valstybės sienas, yra apkeliavę Latvijos, Prancūzijos, Danijos, JAV, Kanados parodų sales. Surengti parodą iškilaus lietuvių išeivijos dailininko V. K. Jonyno kūrinių kaimynystėje dailininkę paskatino ilgametis darbas Kauno Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, kur jai patikėti lietuvių grafikos rinkiniai. Nors nuo pirmojo susidūrimo su V. K. Jonyno darbais praėjo keli dešimtmečiai, dailininkė nuolat ieško sąsajų su iškiliojo menininko kūryba. Kaip įpareigoja menininkus V. K. Jonyno vardas? Apie tai ir kalbamės, atslūgus parodos atidarymo šurmuliui, su dailininke V. Kirveliene.

V. K. Jonyno teiginys, jog galerija turi atverti duris ne tik jo kūrybai, emigracijos dienų bendražygiams, bet ir naujiems meno reiškiniams, jau tapo realybe. Šalia V. K. Jonyno, Vytauto Igno, Adomo Galdiko, Magdalenos Birutės Stankūnės-Stankūnienės, Danguolės Jurgutienės, Rimgailės Jonynaitės-Zotovienės, Janinos Monkutės-Marks, Adolfo Vaičičiaus kūrinių čia pabuvojo Leono Striogos, Eimučio Markūno ir kitų kūryba. Kas jums yra V. K. Jonynas, kodėl surengėte parodą V. K. Jonyno galerijoje?

Jonyno kūryba, palikusi ryškų pėdsaką ne tik Europos, bet ir JAV platumose, vėl sugrįžo į Lietuvą. Džiaugiuosi, kad dalelytė mano muziejinio triušo yra skirta V. K. Jonynui. Kauno meno mokykla, Paryžiaus dailės mokyklos, vėliau *Ecole des Arts et Metièrs* įkūrimas Freiburge, plati ir dar

V. Kirvelienės parodos fragmentas

Iš ciklo „Kauno dangčiai“

nepažįstama Amerika, adaptavimasis meno stilių ir krypčių sandūrose byloja apie plataus spektro asmenybę. Žvelgdama į ankstyvuosius jo raizinius, jaučiu Paryžiaus mokyklų meno alsavimą, etninės kultūros lobyną. Iliustracijos K. Donelaičio „Metams“, J. W. Goethe's romanui „Jaunojo Verterio kančios“ traukia virtuoziška linija, įsimenamų vaizdų mozaika. Kazimiera Galaunienė, vadovavusi P. ir A. Galaunių namams Kaune, kviesdavo į teminius renginius, taip plačiau sužinojome apie XVII knygos mėgėjų veiklą. V. K. Jonyno lietuviškos meninės knygos puoselėjimą. Per Lietuvą riltantis dailininko šimtmečio jubiliejaus parodų bangai, skolinome muziejams medžiagą, troškome, kad V. K. Jonyno darbai būtų tinkamai pristatyti. Tačiau labiausiai norėjosi užsukti į V. K. Jonyno galeriją, kur pastoviai eksponuojama iškilaus menininko kūryba. Matant jo meistriškumą, norėjosi ir pačiai rengtis kūrybos skrydžiui.

Pasaulio muziejai derina įvairių stilių, laikotarpių meną. Tačiau ar lietuvių klasiko kūryba neskatina žengti panašiu keliu? Esate tekstilininkė, ar negąsdino mintis, kad tekstilė lyg ir tolina V. Jonyno kūrybos sritims?

Galerijoje eksponuota M. B. Stankūnės-Stankūnienės, J. Monkutės-Marks, Z. Dargienės, Audronės Vaškevičiūtės tekstilė sutraukė būrius žiūrovų. Dailininkus susieja meno idėjos, požiūris, ne

meno technika. Šiuolaikinė tekstilė yra atvira naujovėms, disponuoja moderniomis grafiškomis, skulptūrinėmis priemonėmis, kurias naudojo ir V. K. Jonynas. Mano paroda plėtoja miesto tematiką, o miesto motyvų V. K. Jonyno kūryboje – taip pat daug. New Yorko penktoji aveniu, Washingtono architektūrinės įžymybės, Freiburgo katedra, pietų Europos kurortas Nica – toli gražu ne visa V. K. Jonyno miestų vaizdų orkestruotė. Tiesa, aš į miestą stengiuosi pažvelgti kitaip: kompozicijose vyrauja mažai pastebimos detalės, fragmentai, laiko tėkmės ženklai.

Kūrėjų biografijas dažnai ženklina ankstyvas susidomėjimas menu. Trylikametis Diureris piešė portretus, Cezanne'as plonyčiais teptukais tapė porcelaninius puodukus, V. K. Jonyno, M. B. Stankūnės-Stankūnienės, Viktoro Petravičiaus pasaulis formavosi vaikystės prisiminimų sraute. Kas nulėmė jūsų pasirinkimą tapti dailininke?

Norą kurti pajutau vaikystėje. Gal turėjo įtakos gimtojo miestelio aura, gal tėvų namai, kuriuose niekada netrūko įvairiaspalviais raštais austų juostų, nėrinių, mezginių, o siuviniai, sulig atkeliavusia vasara, mamos rankose pražysdavo tulpių ir magnolijų žiedų pumpurais. Krakmolydama upėje išskalautas užuolaidėles, mogliuodama įvairianytes drobes, palaipsniui ėmiau just medžiagos grožį ir kiekvieno, tuomet sunkiai gaunamo, siūlėlio vertę. Popieriaus lapus man atstodavo žemė, pagaliuku išmargindavau ornamentus, linijas, taškus ir taškelius. Gal tai ir buvo pirmieji modernaus meno suvokimo daigai, kuriuos aprašė V. K. Jonynas? „Vilniuje, liaudies meno muziejuje (Pilies papėdėje) aš radau daugybę abstrakcinio meno kūrinių, išaustų mūsų močiucių audiniuose. Jų grožis buvo ritmo formose ir spalvos deriniuose“. Siekis tapti dailininke mane atvedė į Kauną. Dailės institute sutikau tekstilės patriarchę Mariją Dūdienę, dėstytojus Zenoną Varnauską, prof. Viktorą Palį... Dar ir šiandien pagal jų mintis pasitirinu savo pašaukimo prasmę.

Esate daugelio tarptautinių tekstilės parodų ir biennialių dalyvė, konkursų nominantė. Ekspozicijos Vilniuje, Kaune, Gdynėje, Seinuose, Kijeve, tarptautinio pluoštinio meno projekte „Medis“ (Huntsvillas, Alabama, JAV), Tarptautinėje Baltijos šalių mini tekstilės trienalėje (Slippery Rock, Pennsylvania, JAV), parodoje „Nuo tekstilės iki tekstilės meno. Ateities dizainas“ (Izmiras, Turkija) ir kitose. Kas vienija, o kas galbūt skiria dabarties dailininkus?

Parodos, ekspozicijos – tai tik dalis menininko egzistencijos. Man tekstilė – gyvenimo būdas, sielos virpesiai, atviras dialogas su savimi. Nepritariu tekstilininkų „varžytuvėms“, kai ieškant naujovių, nueinama į kraštutinumus. Neigiant tradiciją, galima visiškai sunaikinti tekstilę. Pasak G. Steinerio, prasminga dailė, muzika, literatūra nebūna nauja žurnalistinių naujienų prasme. Originalumas – naujumo antitezė, o estetiniai išradimai dažnai būna archajiški.

Grįžkime į V. K. Jonyno galeriją. Jei nežinotume, kad jūsų kompozicijų įkvėpimo šaltiniu tapo gatvių ir šaligatvių dangčiai, sakytume, jog galerijos erdvėse sklando kosminiai objektai. Kas tai – Gianni Rodario „Žydrosios strėlės“ kelionė apsamanojusiu miesto grindiniu ar Juliaus Kaupo pasakų šleifas, besidriekiantis Kauno gatvėmis nuo Laisvės alėjos iki Rotušės aikštės, nuo rausvo marmuro Kauko laiptų iki Tešlėno pyragėlių krautuvės? Kaip gimė Jūsų darbų koncepcija?

Ši paroda dedikuota Kaunui. Ir Juliaus Kaupo stebuklinių pasakų išmonė man nesvetima, ir Juditos Vaičiūnaitės poetinės impresijos Kaunui. Mano idėjos užsimezgė bendrame tekstilės projekte „Miesto ženklai“, kai už darbų ciklą „Senamiesčio dangčiai. Vibrato“ laimėjau III premiją. Miesto vizijose norėjau apčiuopti beveik nepastebimą realybę. Utilitarinius ir nuo sovietmečio liejyklose gaminamus dangčius pakylėjus virš žemės, skleidėsi jų raštų, ženklų įvairovė, naujos siužetų užuomazgos... Derinant mišrias technikas, įjungiant medvilnę, popierių, rūdis, reljefiškas faktūras, gimė nauji vaizdiniai: „Didieji dangčiai albinosai“, „Klonuotieji“, „Atsiriboję“, ciklas „Šeši languotieji“. Nostalgiski jausmai atvedė į Edinburgą. Vaikščiodama miesto gatvėmis, jutau ir čia gyvenančios savo dukros žingsnius. Taip atsirado kompozicijos su portreto variantais: „Dvigubas portretas“, „Edinburgo miesto dangčiai“...

Parodos atidarymo metu išgirdome žiūrovų palinkėjimą į „Miesto ženklų“ ciklą įtraukti ir Druskininkus. Gal tai bus įdomių idėjų ir naujų išraiškų pradžia?

Tikiuosi. Svarbiausia – nenuvilti žiūrovų ir savęs.

Dėkojame už pokalbį.

Dailininkę kalbino
Vida Mažrimienė

„Kiekvieną sykį pagalvoju: kokia laimė, kad galiu išeiti į sceną“

Pokalbis su aktore, režisiere, rašytoja Birute Marcinkevičiūte-Mar

Karilė Vaitkutė

Birute, visų pirma noriu padėkoti už spektaklį „Jis ir ji“ ir už tai, kad atvažiavote čia, pas mus, į Čiurlionio galeriją ir į Čikagos lituanistinę mokyklą, kur vaidinti turėjote net ne scenoje, ne teatrinėje aplinkoje. Kaip pasiryžote atvykti?

Šį spektaklį kurti mes ir pradėjome ne teatre ir ne teatrui. Mūsų paprasė dalyvauti Jonui Biliūnui skirtame renginyje Anykščių koplyčioje. Kadangi žinojome, kokios toje koplyčioje sąlygos, dekoracijos buvo minimalios – pasistatėme tik staliuką ir dvi kėdes, o visa kita priklausė nuo mūsų – aktorių vaidybos. Iki tikrosios spektaklio premjeros Jaunimo teatre, kuri įvyko šių metų sausio mėnesį, su eskiziniu spektaklio variantu, pasiskolintais iš teatro sandėlio kostiumais apvažiavome nemažai Lietuvos mokyklų ir bibliotekų. Ir tik premjerai dailininkė Indrė Pačėsaitė sukūrė originalius kostiumus, minimalią scenografiją. Su šiuo spektakliu važinėjame daug, nes jis labai mobilus. Iš pat pradžių nesitikėjome šviesų nei fonogramos pagalbos (spektaklyje smuiku gyvai griežia Sigitas Rubis). Nenorėjau šiuo atveju „didelio meno“ – nes pati medžiaga yra be galo įdomi. Kai pirmą kartą susiradau Jono Biliūno ir jo žmonos Julijos vienas kitam rašytus atvirlaiškius, pirmiausia pagalvojau, kad juos ir reikia skaityti tokius, kokie jie yra. Pasigaminome panašius į autentiškus – prirašytus abiejose pusėse, aprašinėtus aplinkui nuotraukas. Žiūrovas šiame spektaklyje visų pirma turi klausytis ir išgirsti dviejų žmonių istoriją. Reikia tik subtiliai perteikti tekstą. Taip, kad žiūrovas išgirstų.

O kaip susiradai tuos laiškus? Ar kas pakišo po ranka, ar pati domėjaisi?

Viskas prasidėjo lyg ir savaime: prieš dešimtmetį kažkas paprasė paskaityti ką nors apie Biliūną, aš pradėjau domėtis, ieškoti, ką paskaityti, kad ne tik kitiems, bet ir pačiai man būtų įdomu. Biliūno ir jo mylimosios Julijos laiškus pirmiausia atradau žurnale „Anykšta“, o po to – archyvuose.

Kas labiausiai patraukė tame dviejų žmonių susirašinėjime?

Vienos meilės istorija. Nors iš pradžių nemaniau, kad jaunuosius žiūrovas sudomins šis spektaklis. Įsivaizdavau, kad pamatė, jog spektaklis apie Biliūną, galvos: čia tai jau bus liūdna, sentimentalų, nuobodu. Tačiau, kai pati pradėjau skaityti atvirlaiškius, supratau, kad juose yra tai, ko dabar tarp žmonių, regis, nebėra – begalinis nuosirdumas, atvirų širdžių kalba. Išlikęs tik ilgesys ir noras, kad taip būtų. Juk kokie paprasti žodžiai, o telpa juose tiek daug: „Laikykis, mano Jonulyti. Bučiuoju nuoširdžiai – Tavo Julytė ant amžių“... Gal todėl Vilniuje žiūrovai kartais pasako, jog vos tik prasidėjęs spektakliui, norisi verkti. Man atrodo, kad taip yra dėl to, kad mes visi ilginės paprastumo. Aišku, ne visi apie tai susimąsto, bet spektaklio metu turbūt ne vienas tai pajunta. Manau ir jaučiu, kad režisūrinio teatro banga mūsų teatre jau atslūgusi. Žmonės nori kažko labai paprasto. Dabar televizija žiūrovą pripratins prie dirbtinumo, o teatre – metaforos, metaforos.... Man regis, teatre dabar labai reikia tikrumo, minimalizmo. Kad žiūrovas atpažintų, išgirstų savo širdį. Maniau, kad į „Jis ir ji“ eis vyresnio amžiaus žiūrovas ir tie, kurie dar gerbia Biliūną, tačiau paradoksas: į spektaklį pradėjo eiti jaunimas. Baisiausiai stebiuosi, bet Jaunimo teatro šimto vietų mažoji salė paprastai pilna jaunimo, ir bilietai į spektaklį išparduoti iki pat šių metų pabaigos.

Kaip mokiniai reaguoja į spektaklį?

Man pačiai mokykloje, pavyzdžiui, nebuvo įdomus nei Biliūnas, nei Šatrijos Ragana. Gal todėl, kad mokytojai nemokėjo įdomiai pateikti medžiagos, sudominti mokinių. O pamatę spektaklį, daug mokinių, jaunimo reaguoja labai jautriai. Stebėtina, tačiau net iš jų daug kas pravirksta, vai-

Birutė Mar ir Aleksas Kazanavičius.

Dmitrijaus Matvejevo nuotr.

kams patinka. Įdomų būtų su jais pabendrauti, sužinoti, kuo jiems artima ši, regis, tokia „senoviška“ istorija.

Važinėdama su spektakliu po Lietuvą tikriausiai gali stebėti pasikeitimus. Ar pasikeitusi Lietuva per dvidešimt metų?

Manau, negalima atsakyti vienareikšmiškai. Štai šįmet dalyvavau projekte „Menininkai mokykloms“. Teko apsilankyti dešimtyje mokyklų įvairiuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose. Nežinau, nuo ko tai priklauso, tačiau mokyklos yra labai skirtingos, vienur nuvažiuoji – visiškai tarybiniai laikai, baisu, niekas nepasikeitė, atrodo, mokytojos tik dėl algos dirba, mokiniams neįdomu. Kitur nuvažiuoji – atsistebėti negali: mokiniai viską perskaitę, viską žino, klausimus užduoda.

Padėtis nėra visai apverktina, kaip susidarei vaizdą laikraščius skaitydamas?

Ne, tikrai padėtis nėra beviltiška. Ypač dabar, kai Lietuva gauna daug europinės finansinės paramos. Kartais atvažiuoji, pamatai puikiausią mokyklą, gražiausiai suremontuotą biblioteką. O ką laikraščiai rašo, nereikia viskuo tikėti šimtu procentų. Laikraščiai juk iš to gyvena – iš skandalų.

Ar sunkiau būti ne tik aktore, bet ir režisiere, ir scenarijaus autore?

Man rašyti patinka ir todėl taip man lengviau. Pjesė paprastai yra pusė darbo. Iš pradžių nedrįsau rašyti pati, ėmiau kitų sukurta medžiagą. Tačiau vis tiek norėjau susidėlioti medžiagą taip, kaip pačiai atrodė. Paprašytum kito dramaturgo, jis parašytų pagal save. Kai supratau, kad man tai lengva ir įdomu, scenarijus savo spektakliams rašau pati. Man tai yra aktorinės kūrybos dalis. Rašydamas „suvirškini“ istoriją intelektualiai, pradėjęs repetuoti – emocionaliai ir fiziniai. Kol pabaigi spektaklį, pereini visus lygmenis. O kai repetuoji kieno nors kito paduotą tekstą, neretai pritrūksti laiko jį gerai įsisavinti, išgyventi iki galo. Aš pati gana ilgai kuriau spektaklius. Ir šį spektaklį „ėjau“ bene dešimtį metų. Tuomet perskaitėme atvirlaiškius Biliūnui skirtame vakare, po to „pasidėjau“ juos į šoną, po poros metų ėmiau rašyti

scenarijų spektakliui, vis grįždavau... Man patinka savo darbus atlikti kruopščiai, apgalvoti kiekvieną detalę.

Ir tada matyti geras rezultatas?

Taip, rezultatas tada yra. Štai pavyzdžiui, manasis spektaklis „Meilužis“ pagal M. Duras romaną. Jo premjera Nacionaliniame teatre įvyko 2001 metais. Per dešimtmetį su šiuo spektakliu apvažiavome bene dvidešimt šalių, prieš septynerius metus buvome ir Čikagoje, tarptautiniame teatro festivalyje „Solo“. Ir Vilniuje visus tuos metus netrūko žiūrovų. Tačiau naujoji teatro vadovybė pernai nutarė jį „nuimti“. Netrukus paskambino Vilniaus Mažojo teatro (kurį įkūrė Rimas Tuminas) vadovė Greta Cholina ir pasiūlė rodyti „Meilužį“ pas juos. Spalį įvyko „premjera“ Mažajame teatre, ir vėl – pilna salė žiūrovų. Buvau laiminga. O kodėl? Manau, todėl, kad kai spektaklį augini kaip vaiką, su meile, jo neapleidi, tada jis ir gyvas. O kamerinius, autorinius spektaklius lengviau auginti ir saugoti, kaip gėlę. Jei tik spektakliu nesirūpintum, jis greitai numirtų, kaip ir visa kita.

Kaip randi laiko, disciplinos juos nenutrūkstamai prižiūrėti?

Savaime taip išeina. Dabar jau daug pakvietimų atvykti gastrolėms, daug kas mane jau pažįsta. Anksčiau buvo sunkiau, bet, kaip sako, sunkiausia traukinį užkurti, o po to, kai jis jau važiuoja, lengva. O šiaip aš kasdieniniame gyvenime visuomet susigalvoju ką nors veikti, kad gyventi būtų įdomu. Buvo daug visokių etapų. Pavyzdžiui, mano kelionių į Rytus periodas. Atsimenu, tie penkeri metai, kai važinėjau į Indiją, Nepalą ir Tibetą bei rašiau savo prisiminimų knygą, atrodė tokie prasmingi. Vien jau kitokio pasaulio atradimas ir dievoieška teikė būčiai prasmę. Po to prasidėjo netikėtai naujas etapas – ėmiau rašyti knygas vaikams. Išleidau jau dvi, dabar rašau trečią. Atradau sau, jog vaikų kalba galima pasakyti tiek rimtų ir pačių svarbiausių dalykų. Kai veiki ką nors įdomaus, buitais pasimiršta. Galvoje visą laiką sukasi mintys.

Teatre praleista apie dvidešimt metų. Kas teatre tau buvo skausmingiausia ir kas – džiaugsmingiausia?

Skaudžiausią dalyką suvoki labai greitai. Esi priklausomas nuo režisieriaus, aplinkybių – tokia jau aktoriaus profesija, esi pirmiausia atlikėjas, ne kūrėjas. Baigęs mokslus ateini į teatrą dirbti ir jau po metų suvoki, kad turi laukti, o gali ir pasenti nesulaukęs savo vaidmens, režisieriaus. Visos aktorių istorijos primena paliktų šuniukų istorijas. Kokie jie bebūtų buvę žvaigždės, vis tiek dauguma patiria užmarštį, atstumtį. Tai ir šios profesijos grožis, ir tragizmas. Štai neseniai teko kalbėtis su Vaiva Mainelyte, kuri sakė patyrusi šį kritimą nuo kalno viršūnės iki giliausios bedugnės. Dar skaudus dalykas teatre yra tai, jog, kadangi tenka dirbti kartu su kitais žmonėmis, neišvengiamai tenka ir išsiskirti darbui pasibaigus, o tai yra labai skaudu. Kai kuriantys žmonės būna kartu ir dalyvauja kūrybos procese, jie būna laimingi, o kai išsiskiria – lieka labai vieniši. Tai man yra skaudžiau už visas intrigas teatre ir visą tuštybę. Žinoma, po kurio laiko atsiranda kiti žmonės, su kuriais vėl kuri kitą spektaklį, bet po to – vėl išsiskyrimas... O juk tuos partnerius, žmones, su kuriais dirbi, iš tikrųjų išimylai, tad išsiskyrus lieka tuštuma. Taip pat skaudus yra akimirkos suvokimas. Juk tai, kas vyksta spektaklyje, vyksta tik šią akimirką, tik dabar. Po to visa dingsta. Štai rašymas yra visai kitoks menas. Tai, ką parašai, visada bus. Tu pats gali pasikeisti, bet, tai, kas parašyta, išliks. Tačiau aš vis tiek kitos profesijos niekada nesirinkčiau, nes scenoje esu laimingiausia. Akimirka, kai išeinu į sceną, atperka viską. Stovi rampos šviesoje, žiūri į žmonių veidus ir supranti, kad viskas teisingai.

Scenos baimės niekada nebuvo?

Buvo scenos baimė. Ir labai didžiulė. Viskas nuo scenos baimės ir prasidėjo. Buvo baimė, bet

Nukelta į 8 psl.

IŠEIVIJOS ARCHYVAI – LIETUVOS MOKSLININKAMS

Dr. K. Pemkaus bibliotekai–archyvui – 15 metų

Danutė Petrauskaitė

Mokslininkai, tiriantys Lietuvos kultūros, meno ir valstybės istoriją, negali išsiversiti be išeivijos archyvų. Daugelis jų tebėra JAV, todėl tyrinėtojams ne kartą teko ir vėl tenka apsilankyti Čikagoje, Putname, New Yorke. Tačiau per du pastaruosius dešimtmečius Lietuvą pasiekė nemažai Amerikoje sukaupų iškilių visuomenės bei kultūros veikėjų rinkinių. Norėdami susidaryti aiškesnį vaizdą, kur jie yra saugomi ir kaip tvarkomi, š. m. lapkričio 8–9 d. Lietuvos bibliotekininkai bei tyrėjai susirinko į konferenciją Klaipėdoje „Sugrįžtantys archyvai – Lietuvos mokslininkams“, kurią organizavo Klaipėdos universiteto biblioteka, vadovaujama direktorės dr. Janinos Pupelienės, Muzikologijos institutas ir Literatūros katedra.

Konferencija buvo skirta dr. Kazio Pemkaus bibliotekos-archyvo įkūrimo Klaipėdos universitete 15-os metų sukakčiai paminėti. Ją atidarė universiteto rektorius prof. dr. Vaidutis Laurėnas, savo apsilankymu susirinkusius pagerbė ir iš Vilniaus atvykęs dr. K. Pemkaus sūnus Arūnas, papasakojęs apie savo tėvą bei jo aistrą kaupti liuanistines vertybes. Konferencijoje perskaityta 12 pranešimų. Pirmąjį skaitė Retų dokumentų, kolekcijų ir rankraščių skyriaus vedėja Emilija Danutė Steponavičiūtė, visus tuos metus pasiaukojančiai tvarkiusi šią iš Čikagos atkeliavusią didžiulę knygų ir dokumentų siuntą. Ji pranešė, kad biblioteka yra ne tik įkurta ir pritaikyta skaitytojų reikmėms, bet didžioji jos dalis jau ir sukataloguota. 54 209 egzempliorius ir 21 816 pavadinimų leidinius šiandien galima rasti elektroniniame Klaipėdos universiteto tinklalapyje. Dr. K. Pemkaus biblioteka-archyvas traukia visos Lietuvos studentų ir mokslininkų dėmesį, nes joje yra tokių retenybų, kurių nepavyksta aptikti Vilniuje ar Kaune. Tai – vienas didžiausių Klaipėdos universiteto liuanistinių lobynų.

Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Lituanikos skyriaus vedėja Jolanta Budriūnienė kalbėjo apie saugomas bei tvarkomas Lozoraičių šeimos, Petro Klimo, Tomo Venclovos, Jono Pajaujo, Antano Maceinos knygų kolekcijas. Šios institucijos bibliotekininkės Alma Masevičienė ir Diana Norkūnienė papasakojo apie naujai gautus Aleksandro Račkaus, Kazio Rožansko, Kazio Janutos, Lidijos Šimkutės, Leono Prapuolenio, Jono Pajaujo, Magdalenos Birutės Stankūnienės, Zenono Ignatavičiaus, Vytauto Osvaldo Virkau, Pranės Šlutenės dokumentų rinkinius. Danguolė Narkevičienė apžvelgė Klaipėdoje dauginimo priemonėmis iki 1940 m. birželio 16 d. leistus laikraštėlius, kviesdama kolekcininkus bei muziejininkus atkreipti didesnę dėmesį į tokio pobūdžio leidinius.

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėja Nijolė Šulgienė pasidalino informacija apie naujus profesorių Biržiškų dokumentus ir sudarytą bendrą visų trijų brolių fondą. Jame – didžiulė knygų kolekcija, dienoraščiai, daugybė istorinę vertę turinčių laišku. Svarbiausi Biržiškų darbai, išleisti Amerikoje, jau yra įtraukti į mokslinę apyvertą. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėja Erika Kuliešienė supažindino klausytojus su išeivijos archyvais, patekusiais į šį padalinį. O archyvų – net 19 fondų. Antano Salio, Pulgio Andriušio, Jono Kario-Karecko, Alės Rūtos kolekcijos yra visiškai sutvarkytos ir prieinamos tyrėjams.

Bibliotekininkė Alina Šalavėjienė pateikė klausytojams informaciją apie 2009 m. iš Californijos į Šiaulių universitetą atkeliavusį dr. Jono Šliūpo archyvą. Įkurdinti atnaujintoje bibliotekoje, archyvo fondai atviri visiems studijuojantiems ar besidomintiems Lietuvos praeitimi. Šiaulių universitetas rūpinasi archyvo sklaida, jo medžiaga ne tik sisteminama, bet ir skaitmeninama. 2011 m. minint 150-ąsias dr. J. Šliūpo gimimo metines, Šiaulių universiteto biblioteka išleido kalendorių „Dr. Jono Šliūpo archyvą bevartant“, už kurį kaip už geriausią per metus išleistą kalendorių visam kūrybiniam kolektyvui buvo įteikta Lauryno Ivinskio premija.

Dr. K. Pemkaus bibliotekos-archyvo vedėja Emilija Danutė Steponavičiūtė, Arūnas Pemkus ir Klaipėdos universiteto bibliotekos direktorė dr. Janina Pupelienė

Konferencijos bukletas

Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos instituto mokslo darbuotoja Giedrė Milerytė savo pranešimą skyrė archyvinio palikimo Lietuvoje topografijai. Dalyvaudama projekte „Lietuvių egzodo paveldo likimai“, kurio tikslas yra surinkti informaciją apie Lietuvos bibliotekose, muziejuose, archyvuose ir kitose institucijose saugomas kolekcijas bei patalpinti ją internetinėje duomenų bazėje „Sietynas“, ji parodė Lietuvos žemėlapi, iš kurio matyti, kad išeivijos palikimas yra pasklides po daugelį Lietuvos miestų bei miestelių, tačiau labiausiai jis telkiasi Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. G. Milerytė supažindino ir su naujausiais instituto archyvinių šaltinių leidiniais.

Klaipėdos apskrities viešosios I. Simonaitytės bibliotekos darbuotoja Viktorija Karalienė papasakojo apie istorinius šaltinius AdM archyve (*Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise*), kurie itin svarbūs Mažosios Lietuvos tyrėjams. Klaipėdos universiteto mokslininkė doc. dr. Arūnė Arbušauskaitė parengė pranešimą apie Martyno Brako, Čikagos evangelikų liuteronų Tėviškės parapijos ir Anso Trakio archyvus, esančius Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute. Klaipėdos universiteto Literatūros katedros vedėja prof. dr. Roma Bončkutė aptarė kompleksinio laišku tyrimo reikšmę literatūros istorijai, susitelkdama ties dr. K. Pemkaus fonde saugomais Sofijos Pšibiliauskienės (Lazdynų Pelėdos) ir Gabrielės Petkevičaitės-

Bitės laiškais Jurgiui Šauliui. Muzikologijos instituto direktorė prof. dr. Danutė Petrauskaitė supažindino konferencijos dalyvius su Juozo Žilevičiaus muzikologijos archyvo istorija – pradedant jo atidarymu Klaipėdoje 1927 m. ir baigiant įsikūrimu Čikagoje, pasidalino savo išpūdziais apie J. Augaitytės, J. Kačinsko ir V. Strolis muzikines kolekcijas, kurias jai pavyko pargabenti į Klaipėdą. Ji taip pat pranešė apie šiuo metu vykdomą mokslinį projektą „Lietuvių muzikinė kultūra migracijų kontekstuose: tautinio tapatumo ir muzikinės raškos sąveika (1870–1990).“

Antrąją konferencijos dieną buvo surengtas teorinis-praktinis seminaras „Rankraščiai: tiriamie, skleidžiamie žiniai“. Nacionalinės bibliotekos Informacijos išteklių formavimo ir vystymo centro Retų knygų ir rankraščių skyriaus specialistai, vadovaujami centro vadovės Jolitos Steponaitienės, supažindino seminaro dalyvius su rankraštinio paveldo kilme, istorija, tradicijų teoriniais aspektais, rankraštinio paveldo vieta bibliotekoje, dokumentų katalogavimo specifika, patarė, kaip geriau rengti virtualias parodas, pristatė Nacionalinės bibliotekos, University of Illinois at Chicago, Lietuvių kalbos instituto ir kitų partnerių vykdomą projektą „Asmeninės rašomosios lietuvių kalbos duomenų bazės kūrimas“. Konferencijos metu buvo parodyta fotodokumentinė paroda „Atrastas Karaliaučius“ ir paroda „Retos 1915–1917 m. knygos dr. Kazio Pemkaus bibliotekoje-archyve“.

Po konferencijos vykusiose diskusijose mokslininkai ir bibliotekininkai išreiškė padėką visiems tiems, kurie išeivijoje kaupė archyvus, prisidėjo prie jų finansavimo bei transportavimo ir patikėjo jų globą įvairioms Lietuvos institucijoms. Jie taip pat išreiškė pageidavimą užmegzti glaudesnius ryšius su didžiausiais JAV lietuvių archyvais dalinantis informacija, bedradarbiaujant fondų sisteminimo bei skaitmeninimo srityje, galbūt perimant Amerikos lietuviams jau nereikalingą medžiagą, dokumentų, knygų ar plokštelių dublikatus. Buvo pasidžiaugta puikiai tvarkomu Putname įsikūrusiu ALKA archyvu, kurį prižiūri Mirga ir Ramūnas Girniai, jų ryšiais su Lietuvos mokslo įstaigomis. Spalio mėn. jie lankėsi Lietuvoje ir atvežė į Klaipėdą retas kompozitoriaus Jeronimo Kačinsko natas, kurios šiuo metu yra saugomos Klaipėdos universiteto Muzikologijos institute. ALKA archyvo katalogai atsispindi bendrame Lietuvos bibliotekų tinklalapyje (www.libis.lt). To turėtų siekti ir kiti JAV archyvai. Juk jų saugojimas ir tvarkymas šiandien yra bendras abiejose Atlanto pusėse gyvenančių lietuvių reikalas, sąlygojantis patikimą kultūrinio paveldo apsaugą.

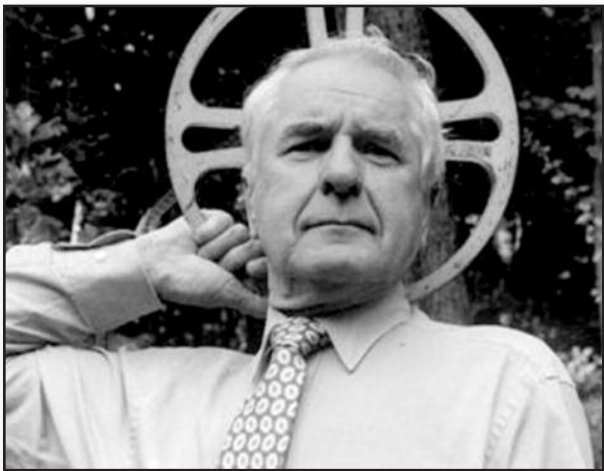
Dr. Danutė Petrauskaitė – Klaipėdos universiteto profesorė.

Kultūros kronika

2012 12 08 Keistuolių teatre Vilniuje įvyko muzikinio spektaklio vaikams „Grybų karas ir taika“ pagal Just. Marcinkevičių premjera (režisierius – Aidai Ginotis). Pasak režisieriaus, šis spektaklis sukurtas tam, kad vaikai neaugtų apolitiški ir žinotų, kas jų laukia ateityje. Spektaklyje bus galima rasti atsakymus į svarbius klausimus, kodėl grybai nesusitaiko su pasaulio tvarka, kas nutiko Grybų respublikoje po pirmųjų „demokratiščių“ rinkimų ir kodėl prezidentas Baravykas tapo diktatoriumi. Su vaikais juokauja ir dainuoja Keistuolių teatro aktoriai, o pasiklydus istorijos vingiuose, į pagalbą ateina Kalėdų Senelis.

2012 11 27 – 2013 01 15 Jono Meko vizualiųjų menų centre Vilniuje veiks paroda, skirta JAV nepriklausomo kino atstovo Adolfo Meko gyvenimui ir kūrybai. Adolfas Mekas, avangardinio kino Amerikoje pionieriaus Jono Meko brolis, svariai prisidėjo prie Jono Meko filmų atsiradimo. Tačiau jis buvo ir talentingas savarankiškas kūrėjas, kino režisierius, scenarijų autorius, taip pat vienas iš mėgstamiausių Bardo koledžo (JAV) dėstytojų. Parodą sudaro šeimos nuotraukos, profesinio gyvenimo akimirkos, kadrai iš kino filmų, 1996–2003 m. Bardo koledže skaitytų paskaitų videoįrašai, kolegų, mokinių atsiminimų apie A. Meką videoįrašas.

2012 11 21 – 2012 12 17 Vilniuje, Šv. Jono gatvės galerijoje, vyko tarptautinis medalių meno simpoziumas „Kristijono Donelaičio ‘Metai’ medaliuose“. Medaliuose vaizduojami keturi metų laikai – „Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, „Rudens gėrybės“ ir „Žiemos rūpesčiai“ atliepia individualią menininkų interpretaciją. Greta pagrindinės ekspozicijos, kurią sudaro kūriniai, atlikti iš vario ir bronzos liejiniai, lankytojai galėjo susipažinti ir su medalių gamybos eigą iliustruojančiais pavyzdžiais: reljefo lipdymu iš plastelino, gipsiniais modeliais, silikoninėmis formomis

2012 12 08 Vilniaus dailės akademijos studijoje vyko šilkografijos mokymo kursai. Juos vedė Grafikos katedros lektorė Marija Marcelionytė-Paliukė. Visi norintys galėjo susipažinti su šilkografijos technika, dalyvavo spaudos formų

ruošimo procese, išmėgino spausdinimo procesą, mokėsi paruošti projektą, tinkamą įgyvendinti šia technika, kūrė autorinius Kalėdų atvirukus ir spaudė jų tiražą šilkografijos būdu, o pageidaujantys netgi galėjo atsispausinti piešinį ant marškinėlių. Artėjant Kalėdoms, tai puiki dovana draugui.

Kiekvieną šeštadienį 15 val. 30 min. organizuojamos ekskursijos Katedros požemiuose. Katedros požemiai – Bažnyčiai ir LDK nusipelnusių asmenų laidojimo vieta. Garbius asmenis laidodavo po Katedros grindimis įruošose kriptose. Pirmosios Katedros grindys yra 2,7 m gylyje. Iš viso po Katedra buvo 27 įvairaus dydžio ir gylio kriptos. Iš jų 20 kriptų laidoti žymūs asmenys. Katedros požemiuose buvo laidojami Kęsgailių, Monvydų, Goštautų, Katkevičių, Radvilų, Tiškevičių, Zavišų, Pacų, Valavičių, Bialozarų ir kitų garbių Lietuvos giminių šeimos nariai.

2012 12 08 Vilniuje, Šv. Jonų bažnyčioje, įvyko unikalūs muzikinis projektas. Kartu su Vilniaus universiteto choralis „Pro musica“, „Gaudeamus“, „Virgo“ (vadovė R. Gelgotienė), VU kameriniu orkestru (vadovas P. B. Koncė), solistais Gunta Davidčuka (Latvija), Nora Patročenko, Mindaugu Zimkumi ir Nerijumi Masevičiumi atlikti W. A. Mozarto „Requiem“ buvo pakviesti visi norintys, mėgstantys klasikinę muziką ir mokantys skaityti iš natų. Tai vienintelis Lietuvoje tokio pobūdžio edukacinis projektas, nedaug analogų turįs ir Europoje.

2012 12 08 Vilniuje, neseniai atidarytame Žaislų muziejuje vyko Kokono Kalėdinė mugė. Žaislų muziejus įsteigtas vienos simpatiškos šeimos, jos ir jos bičiulių iniciatyva bei lėšomis remontuojamas, prižiūrimas ir pildomas. Todėl ir Kokono mugės metu surinkti pinigai bus skirti šiam muziejui paremti – senųjų (pavyzdžiui, Valdovų rūmų vietoje rastų) žaislų ir žaidimų kopijų gamybai, kad šiuolaikiniai vaikai galėtų pažaisti tais žaislais, kuriais kadaise žaidė jų protėviai.

Birutė Marcinkevičiūtė-Mar

Atkelta iš 6 psl.

kartu buvo ir didžiulis noras tą baime įveikti. Matyt, būti scenoje – mano pašaukimas. Niekada nejaučiu, kad dirbu. Kiekvieną sykį pagalvoju, kokia laimė, kad galiu išeiti į sceną.

Ką tau davė kelionės?

Kelionės duoda supratimą, kad pasaulis didesnis. Pasaulis didesnis, negu visos tavo problemos. Dar kelionės duoda erdvę galvai ir sielai. Indija mane išmokė, kad viskam reikia energijos – ir kūrybai, ir gyvenimui, ir meilei. O kai pradėdi sukintis kaip voverė rate, tos energijos nebelineka. Man kiekviena kelionė, kiekvienas išvažiavimas, štai kaip dabar, Čikagon, su spektakliu – yra kaip vidinės „baterijos“ pakrovimas. Aš labai mėgstu keliauti ir, laimei, Dievas kelionių man davė daug. Štai su savais spektakliais jau apie keturiasdešimt šalių apvažiavom. Mūsų grupė nelabai didelė – gal penki žmonės, kai kurie jų keičiasi, bet kelionėse atsiranda dar daugiau bendrumo tarp mūsų, tikėjimo tuo, ką darome.

Ar nesunku išvažiuoti, jei namuose kas nors laukia?

Sunku kartais, tačiau man ir reikia to. Reikia pasiilgti. Dažnai darosi sunku, namuos tarsi ima trūkti erdvės. O kai išvažiuoji, pakyli virš visko, vėl patenki tarsi į savo beribę vidinę erdvę. Pamatai, kad ne taip svarbu buitinės problemos, kurias nepastebimai sureikšmini. Kaip sakoma, kiekviena kelionė prasminga, jei tai kelionė į save.

Kas toliau tavo repertuare?

Sausio mėnesį Nacionalinio dramos teatro mažojoje scenoje numatyta premjera „Laiškai į niekur“ pagal M. Cvetajevą, R. M. Rilkės ir B. Pasternako laiškus. 1926 metais rašytas jų „laiškų romanas“ – vėlgi puiki epistoliarinė istorija. Pasternakas supažindino Cvetajevą su Rilkės laiškais. Jie pradėjo susirašinėti ir atsirado tarsi „meilės trikampis“. O galė tu metų Rilkė mirė.

Kaip supratote iš pilnos salės, mums čia labai trūksta teatro.

Iš tikrųjų mes esame nemažai vaidinę užsienio lietuvių bendruomenėms – Danijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje. Susitinki su emigravusiais lietuviams ir tik tada supranti, kokia „išvažiavusi“ yra Lietuva. Iš pradžių atrodo, kad emigrantai – kažkokie kitokie žmonės. Tačiau apsilankius lietuvių bendruomenėse užsienyje, susitinki tokius pat artimus žmones iš Lietuvos – mokytojus, intelektualus, baigusius tuos pačius „menus“ kaip ir tu. Atvežęs jiems spektaklį supranti, kad jie nori gyventi taip, kaip gyvena Lietuvoje, jie nori kurti, tačiau išvažiuodami jie tarsi kažkur paliko labai svarbią dalelę savęs. Dėl vieno ar kitų priežasčių. Todėl žmonės dažnai ir praversta žiūrėdami spektaklį, klausydami lietuviškų eilių – dėl tos savo pačių esybės dalies, kuri čia, emigracijoje, miršta. Todėl vaidinant lietuviams emigracijoje, spektaklio metu net oras tarsi virpa. Net Lietuvoje vaidinant taip nebūna. Manau, kad pasirinkęs emigranto kelią, žmogus turi savyje kai kuriuos dalykus užgniaužti, pavyzdžiui, meninę prigimtį. O tai juk vis tiek viduje yra, tik tampa nustumta, paslėpta. O menas priverčia žmogų atsigręžti į savo esmę. Man labai patinka važiuoti pas lietuvius. Tu jiems atiduodi ir gauni. Ir tuomet grįžti visai nepavargus.

Nekantriai lauksime Jūsų ir Jūsų spektaklių ateityje. Ačiū už pokalbį.